

Інформаційна довідка **щодо досвіду держав-членів ЄС у формуванні екологічної свідомості та** **екологічної компетенції громадян шляхом впровадження екологічної** **компоненти як складової освітнього процесу***

Вступ. Створення європейського освітнього простору¹, Європейська зелена угода² та інші ключові ініціативи Європейського Союзу (Стратегія ЄС щодо біорізноманіття, Європейський кліматичний пакт, Європейський стовп соціальних прав, Резолюція Ради щодо Європейського освітнього простору (2021–2030), Резолюція Ради щодо стратегічних рамок європейського співробітництва в освіті та професійній підготовці до Європейського освітнього простору та за його межами (2021–2030), Європейський план навичок для стійкої конкурентоспроможності, соціальної справедливості та стійкості, План дій цифрової освіти (2021–2027), Коаліція «Освіта для клімату» тощо) визнають вирішальну роль освіти й навчання для переходу до «зеленого середовища». Так, у 2022 році під керівництвом Президента Європейської Комісії Урсули фон дер Ляєн було представлено Стратегію для досягнення сталого розвитку та трансформаційних змін економіки й суспільства ЄС. Сталий розвиток є основним принципом ЄС, а досягнення Цілей сталого розвитку ООН є пріоритетним завданням внутрішньої та зовнішньої політики Союзу. Поєднуючи дії в низці політичних сфер, включаючи енергетику, навколишнє середовище, мобільність і сільське господарство, ЄС прагне до «зеленого переходу», який є справедливим та інклюзивним. Як і в усіх секторах, сектор освіти також повинен включати заходи реагування на кліматичну надзвичайну ситуацію та планетарну кризу.

Основна частина. Згідно з Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату та Паризькою угодою Сторони зобов'язуються сприяти та співпрацювати у сфері освіти, навчання, інформування громадськості, участі громадськості й доступу до інформації щодо зміни клімату. Європейська зелена угода і Стратегія ЄС щодо біорізноманіття до 2030 року підкреслюють ключову роль шкіл, вищих навчальних закладів та інших навчальних закладів у взаємодії з учнями, батьками, освітянами й широким співтовариством щодо змін, необхідних для успішного переходу до зеленого середовища. Цілі сталого розвитку ООН, зокрема ціль 4.7, закликають усіх учнів набути до 2030 року знання та навички, необхідні для сприяння сталому розвитку. Так, ЮНЕСКО через свою програму «Освіта для сталого розвитку» працює над тим, щоб зробити освіту більш центральною й помітною частиною міжнародної реакції на кліматичну кризу і досягнення Цілей сталого розвитку, зокрема цілі 4.7 щодо освіти для сталого розвитку.

У 2022 році Євробарометром досліджено головні пріоритети для ЄС у найближчі роки. Серед опитаних респондентів (громадяни ЄС віком до 40 років) першою відповіддю були захист навколишнього середовища та боротьба зі

---

¹ URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2224>

² URL: <https://www.eea.europa.eu/policy-documents/com-2019-640-final>

зміною клімату (67 %), а наступною – покращення процесів освіти й навчання (56 %)³.

Програма Erasmus+ на 2021–2027 рр. також приділяє велику увагу «зеленому переходу» в освіті⁴. У річній робочій програмі на 2022 рік пріоритет надавався проектам, що розвивають екологічні компетенції та навички, навчальним програмам, орієнтованим на майбутнє, і запланованим підходам до сталого розвитку в закладах освіти. Спеціальний конкурс для проектів забезпечує фінансування виявлення, розробки й тестування інноваційних підходів до освіти з екологічної стійкості. Європейська Комісія також забезпечує освітянам можливість навчання та практики через School Education Gateway та eTwinning. Новий портал Європейського освітнього простору Європейської Комісії дозволяє легко отримати доступ до інформації про освіту й навчання в ЄС, включаючи конкретну інформацію про екологічну освіту⁵.

Зелений Еразмус+ відповідно до Європейської зеленої угоди, серед іншого, інвестує у проекти, які сприятимуть підвищенню обізнаності про екологічні проблеми та заходам, пов'язаним із пом'якшенням кліматичної кризи⁶.

Метою Рекомендації Ради від 16 червня 2022 року щодо навчання для зеленого переходу та сталого розвитку 2022/С 243/01⁷ (далі – Рекомендація) є підтримка держав-членів, їх шкіл, вищих навчальних закладів, неурядових організацій та всіх закладів освіти в забезпеченні учнів навичками й розумінням сталого розвитку, проблем зміни клімату та захисту навколишнього середовища.

Рекомендації закликають держави-члени:

- сформулювати бачення та спільне розуміння на рівні ЄС трансформаційних змін, необхідних в освіті та підготовці кадрів для «зеленого переходу»;

- розробити узгоджений «зелений підхід» до компетенцій, навичок і ставлень, які потрібні людям для того, щоб діяти, жити і працювати стабільно, підвищити важливість навчання впродовж життя, щоб гарантувати, що кожен, починаючи з молодого і закінчуючи зрілим віком, може набути цих компетенцій і навичок;

- сприяти обміну передовим досвідом політиків, дослідників і викладачів на системному та інституційному рівні;

- підтримувати ініціативи на рівні ЄС щодо сприяння навчанню для екологічної стійкості;

- заохочувати інвестиції у вищезазначені сфери тощо.

Рекомендації передбачають, що навчання щодо екологічної стійкості має відбуватися не лише у школах і вищих навчальних закладах, але й у всіх частинах системи (формальній, неформальній, інформальній) і на всіх рівнях (від раннього дитинства до дорослого та старшого віку).

³ How do we build a stronger, more united Europe? The views of young people. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2224>

⁴ Erasmus+ 2021–2027. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ff1edfdf-8bca-11eb-b85c-01aa75ed71a1/language-en>

⁵ European Education Area. URL: <https://education.ec.europa.eu/>

⁶ URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_1326

⁷ URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32022H0627%2801%29>

Європейська Комісія підтримує впровадження Рекомендацій не лише серед держав-членів, а й серед зацікавлених сторін та країн-партнерів.

Наразі лише декілька держав-членів ЄС закріпили у своїй нормативно-правовій базі принцип сталості в освіті й навчанні та регламентували вимоги щодо екологічної освіти.

Італія. У 2014 році в Італії були розроблені Керівні принципи екологічної освіти для сталого розвитку⁸, що охоплюють низку тематичних питань (наприклад, біорізноманіття, продукти харчування, зміна клімату, транспорт, вода, міста), диференційовані для кожного рівня навчання. Крім того, окремі аспекти щодо екологічної освіти містяться в Меморандумі про взаєморозуміння між Міністерством освіти, науки та досліджень і Міністерством навколишнього середовища, землі та моря⁹ для реалізації заходів та ініціатив у сфері екологічної освіти¹⁰.

У 2015 році Закон «La Buona Scuola»¹¹ запровадив комплексну реформу системи шкільної освіти Італії. Закон містить положення щодо права навчальних закладів розширювати освітні цілі, визначені як пріоритетні: у межах наявних у них людських, фінансових та матеріально-технічних ресурсів, передбачених чинним законодавством; з урахуванням ініціатив щодо вдосконалення освітнього процесу та проектної діяльності; з метою розвитку відповідальної поведінки учнів, що ґрунтується на знанні й повазі до законності, екологічної стійкості, ландшафтних активів, спадщини та культурної діяльності.

Відповідно до Закону № 92/2019¹² громадянська освіта в Італії має сприяти формуванню відповідальних та активних громадян, а також обізнаності учнів із громадським, культурним, екологічним та суспільним життям в цілому, повній участі в ньому.

У 2021 році Міністерство освіти Італії представило план екологічного й культурного «зеленого переходу» шкіл Re-Generation School¹³, що розроблений у рамках виконання Порядку денного ООН до 2030 року.

Фінляндія. Найперша національна навчальна програма Фінляндії у 1920-х роках уже включала шкільний предмет із «етики та моралі», який охоплював такі теми, як «турбота про природу» та «милосердя до тварин», і наголошував на необхідності навчання на свіжому повітрі. Концепція екологічної освіти у Фінляндії була прийнята після Конференції ООН з питань людського середовища у Стокгольмі в 1972 році¹⁴.

---

⁸ Linee Guida Educazione ambientale per lo sviluppo sostenibile 2014. URL: https://www.mase.gov.it/sites/default/files/archivio/allegati/LINEE_GUIDA.pdf

⁹ Per la realizzazione di attività e iniziative di educazione ambientale. URL: https://www.mase.gov.it/sites/default/files/archivio/allegati/educazione_ambientale/protocollo_miur_mattm_06_12_2018.pdf

¹⁰ Il Toolkit europeo per la protezione della natura. URL: https://www.mase.gov.it/sites/default/files/archivio/allegati/educazione_ambientale/Toolkit_eu_protezione_natura.pdf

¹¹ Leggi ed altri atti normativi. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/gu/2015/07/15/162/sg/pdf>

¹² Legge 20 agosto 2019, n. 92. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/gu/2019/08/21/195/sg/pdf>

¹³ Il Ministro Patrizio Bianchi e la Sottosegretaria Barbara Floridia presentano RiGenerazione Scuola, il Piano per la transizione ecologica e culturale delle scuole. URL: <https://www.miur.gov.it/web/guest/-/il-ministro-patrizio-bianchi-e-la-sottosegretaria-barbara-floridia-presentano-rigenerazione-scuola-il-piano-per-la-transizione-ecologica-e-culturale-d>

¹⁴ URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00958964.2023.2178371?src=>

Екологічна освіта у Фінляндії зосереджена на молоді та, починаючи з 1985 року, включена як міждисциплінарна тема до основної національної навчальної програми початкової і неповної середньої шкіл Фінляндії. Цей статус зберігся досі. Після 1990-х років акцент робився на сталий розвиток, і концепція біорізноманіття стала обов'язковою темою не лише в рамках предмета біології, але й у інших шкільних предметах. Таким чином, наразі кожен шкільний предмет у початковій та середній школі у Фінляндії повинен містити елементи екологічної освіти.

У 2021 році було розроблено проект переглянутого Закону про охорону природи, що визначає роль екологічної освіти у Фінляндії.

Португалія. Закон про клімат¹⁵ закріплює положення щодо напрямів політики у сфері кліматичної освіти (стаття 60). Так, уряд Португалії включає освіту з питань зміни клімату до навчальних програм базової та середньої освіти, сприяє розробці змісту навчання з питань зміни клімату у вищих навчальних закладах, поважаючи автономію установ. Також уряд Португалії у взаємодії з місцевими органами влади та іншими суб'єктами сприяє проведенню заходів із кліматичної освіти, спрямованих на підвищення обізнаності населення про екологію в цілому.

Португальська національна стратегія екологічної освіти (ЕНЕА2020)¹⁶ складається із 16 заходів, об'єднаних у три стратегічні цілі: комплексна екологічна освіта; відкрита екологічна освіта; екологічна освіта та практика.

Франція. У 2005 році уряд Франції разом із місцевою владою, громадськими підприємствами та членами громадянського суспільства запровадив Національну систему екологічної освіти в усіх школах Франції відповідно до Національної стратегії сталого розвитку Франції. Цей проект став результатом експерименту, проведеного у 84 школах Франції. Система екологічної освіти втілює такі основні складові:

– є частиною національної освітньої політики, спрямованої на загальне впровадження змісту, методів і засобів навчання, спрямованих на поступове й послідовне засвоєння та набуття, починаючи з початкової школи і закінчуючи середньою освітою, культури довкілля та сталого розвитку;

– розробляється на основі тісного партнерства між школами, місцевими органами влади, соціальними групами й бізнес-спільнотою для забезпечення можливості майбутнім громадянам розвивати відповідальність на всіх рівнях суспільства;

– постійне навчання вчителів найкращим інструментам, змісту і методам для цієї навчальної програми, які зосереджені на викладанні культури навколишнього середовища та сталого розвитку;

– має постійно оцінюватися й оновлюватися різними освітніми партнерами спільно з місцевими органами влади та членами громадянського суспільства, які

---

¹⁵ Lei de Bases do Clima. URL: <https://files.dre.pt/1s/2021/12/25300/0000500032.pdf>

¹⁶ National Strategy for Environmental Education. URL: https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/PT-2017-28_2687.html

розглядатимуть зміст програми, набуті навички та поведінку, що формується у учнів в результаті проходження цих навчальних програм¹⁷.

Крім того, у 2011 році Франція взяла на себе зобов'язання по Національній стратегії збереження біорізноманіття¹⁸ (NSB) із Цільовими показниками збереження біорізноманіття на 2011–2020 рр.¹⁹, розробленими Японією та прийнятими ЄС. Ця стратегія включає 20 цілей (завдань) щодо захисту біорізноманіття, у переліку яких цілі № 1 і № 20 передбачають зобов'язання щодо запровадження екологічної освіти з питань захисту біорізноманіття.

Висновки. Зростаюча кількість проектів і програм, пов'язаних із питаннями сталого розвитку довкілля та екологічної освіти, демонструє зростаючий інтерес і активність щодо цих завдань особливо на рівні ЄС. Враховуючи серйозність кліматичних криз і проблем біорізноманіття, ЄС робить крок до глибоких і системних змін у сфері освіти. Хоча Рекомендації повністю зосереджені на пріоритетах ЄС щодо виконання Європейської зеленої угоди, вони доповнюють і розвивають роботу Союзу на міжнародному рівні. ЄС мобілізує держави-члени й зацікавлені сторони для більш узгоджених дій, щоб зробити внесок у виконання Порядку денного ЮНЕСКО (зокрема, Дорожньої карти 2030), і підтримує свою відданість Порядку денному ООН на період до 2030 року та Світовому плану глобального сталого розвитку.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

*Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.

---

¹⁷ General introduction into the school system of environmental education for sustainable development. URL: https://unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/GoodPractices/Submissions/Countries/France/NationalComUNDESDPrior1/national_e.pdf

¹⁸ National biodiversity strategy 2011-2020. URL: <https://www.cbd.int/doc/world/fr/fr-nbsap-v2-en.pdf>

¹⁹ Strategic plan for biodiversity 2011–2020, including Aichi biodiversity targets. URL: <https://www.cbd.int/sp/targets/#GoalE>